

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ТА ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Левченко А. В.

ВСТУП

У сучасному цивілізованому світі людина виступає найвищою соціальною цінністю, а дотримання і захист її прав і свобод стає пріоритетним завданням кожної демократичної держави. Проте інколи виникають ситуації, за яких дотримання і захист прав людини є водночас і найбільш важливим, і надзвичайно складним завданням для держави та її державних органів. Це ситуації, виникнення яких призводить чи може призвести до людських та матеріальних втрат, створювати загрозу життю і здоров'ю людей, безпеку державній незалежності й територіальній цілісності та інші негативні наслідки. Задля відвернення таких загроз та усунення цих небезпек органи державної влади вводять особливі правові режими – воєнного та надзвичайного стану, запровадження яких неодмінно супроводжується обмеженнями окремих прав і свобод людини.

Найактуальнішим прикладом введення вищезазначених правових режимів в сучасному світі є введення на території України протягом доби обох особливих правових режимів. Так, у зв'язку з визнанням керівництвом російської федерації самопроголошених «ЛНР» та «ДНР» та рішенням щодо введення на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей підрозділів збройних сил російської федерації Президентом України 23 лютого 2022 року було підписано Указ про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України з 00 годин 00 хвилин 24 лютого строком на 30 діб, яким було передбачено певні обмежуючі заходи, серед яких особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі¹. Однак вже через 5 годин 30 хвилин у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Росії проти України українським керівництвом було прийнято рішення про введення в Україні правового режиму воєнного стану, у зв'язку з чим тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, оголошувалася можливість обмеження конституційних прав і свобод людини

---

¹ Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України» від 23.02.2022 № 2101-ІХ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2101-20#n2>(дата звернення 13.05.2023).

і громадянина, передбачених статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України².

Криваві, жорстокі й безжальні дії російської армії не лише зруйнували звичне життя українців, але і спровокували подальші зміни правових статусів осіб, що законно перебували на українській території. Адже введення надзвичайного, а потім і воєнного стану, зумовило обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина, серед яких і одне з основоположних природних прав людини – конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Враховуючи, що ні надзвичайний, ні воєнний стан не є звичним і буденним явищем для будь-якої демократичної країни в сучасних умовах, а право на таємницю кореспонденції вважається основоположним і невід'ємним для кожної людини, то важливим і актуальним є дослідження гарантій захисту цього права в умовах дії особливих правових режимів, зокрема організаційно-правових.

1. Роль правових гарантій в обмеженні права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного та надзвичайного стану

Очевидно, що воєнний та надзвичайний стани є особливими правовими режимами. Вони вводяться в Україні або окремих її місцевостях у разі здійснення масових терористичних актів, виникнення міжнародних і міжконфесійних конфліктів, виникнення масових безпорядків, спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Ці правові режими передбачають надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності країни та її територіальній цілісності, забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та місцевого самоврядування та захисту конституційного ладу. До того ж, в умовах дії воєнного та надзвичайного стану допускається тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Проте Загальною декларацією прав людини визначено, що при здійсненні прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і

---

² Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text\(дата звернення 13.05.2023\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text(дата звернення 13.05.2023)).

поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Тому не варто говорити про те, що в умовах надзвичайного і воєнного стану права і свободи людини стають чистою умовністю і декларуються лише формально. Тим паче, що національною Конституцією передбачено перелік прав, обмежувати які не дозволяється навіть в умовах дії особливих правових режимів. Однак, враховуючи, що в цьому переліку відсутня стаття 31 Конституції України, яка гарантує кожному право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, то, очевидно, це право може обмежуватись у випадку введення в країні чи окремих її місцевості воєнного чи надзвичайного стану³.

Водночас, зазначається, що обмеження права на таємницю кореспонденції, у тому числі в умовах дії особливих правових режимів, застосовується лише за чітко визначених умов, серед яких: 1) обмеження повинно бути встановлене законом або здійснюватись згідно із законом; 2) обмеження має бути необхідним у демократичному суспільстві; 3) обмеження повинно запроваджуватись лише для захисту конкретних інтересів⁴.

Безперечно, дотримання цих умов при обмеженні права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів має забезпечити його захист від надмірного чи незаконного втручання.

Тому важливу роль у забезпеченні й захисті як усіх прав людини, так і права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, зокрема в умовах дії воєнного та надзвичайного стану, відіграють гарантії. Бо як би широко не були задекларовані права людини, вони не становлять реальної цінності без гарантій їхньої реалізації. В свою чергу гарантії реальні лише тоді, коли ефективно працює механізм їх реалізації⁵.

Проте на сьогодні відсутній єдиний науковий підхід щодо визначення поняття, сутності й структури гарантій реалізації прав людини. Так, окрема група вчених, зокрема В. Погорілко, В. Федоренко, А. Колодій, А. Олійник під гарантіями реалізації прав і свобод розуміють систему умов та засобів, а також юридичних механізмів, які в сукупності забезпечують здійснення

---

³ Левченко А.В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. №2. С. 116 – 122 (тут – с. 119). DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-19>.

⁴ Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти. Навчальний посібник. Київ: Видавництво ФОРМ Голембовська О.О. 2018. 208 с. (тут – с. 121).

⁵ Ткачук Л.В. Правозахисні гарантії прав людини в Україні: теоретико-правова характеристика. *Часопис Київського університету права*. 2018. №4. С. 73 – 77 (тут – с. 73).

визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини^{6,7}. Водночас під гарантіями забезпечення прав і свобод людини розуміють не лише систему засобів, але і юридичних інститутів, що створюють необхідні і достатні умови для реалізації охорони й надійного захисту прав і свобод людини⁸.

Водночас, усі гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина перебувають у тісному зв'язку та є взаємопов'язаними, а їх основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимально сприятливі умови для перетворення законодавчо закріплених прав і свобод людини з потенційних можливостей на реальну дійсність.

Правові гарантії варто поділяти на дві основні групи – нормативно-правові та організаційно-правові. Нормативно-правові гарантії розглядають як сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечується реалізація, порядок охорони і захисту прав і свобод людини і громадянина. Тоді як до організаційно-правових гарантії належать діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій та громадських організацій, засобів масової інформації, міжнародних правозахисних організацій та їх діяльність у сфері правотворчості та правозастосування, яка спрямована на створення сприятливих умов для реального користування правами і свободами⁹.

Відповідно до вітчизняної Конституції основними організаційно-правовими гарантіями прав і свобод людини і громадянина виступають Верховна Рада України (стаття 92), Президент України (стаття 102), Кабінет Міністрів України (стаття 116), національні суди та Уповноважений Верховної Ради з прав людини (стаття 55), прокуратура (стаття 131-1), органи місцевого самоврядування (стаття 143), адвокатура (стаття 59), політичні партії і громадські організації (стаття 36), міжнародні судові установи та відповідні органи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (стаття 55)¹⁰.

---

⁶ Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Навчальний посібник. КНТ, Ліра-К. 2011. 532 с. (тут – с. 235-236).

⁷ Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. Підручник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». 2008. 350 с. (тут – с. 261).

⁸ Скаун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник. Вид. 4-те, допов. і перероб. К.: Правова єдність: Алерта. 2014. 524 с. (тут – с. 77-78).

⁹ Молдован В.В. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посіб. В.В. Молдован, Л.І. Чулінда. К.: «Центр учбової літератури». 2012. 206 с. (тут – с. 187-188).

¹⁰ Аліна Орешкова. Гарантії як елемент механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: критерії класифікації та види. *National law journal: theory and practice*. Молдова. 2019. №6. С. 29 – 33 (тут – с. 31).

2. Організаційно-правові гарантії діяльності Президента України та Верховної Ради України в забезпеченні права на таємницю кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів

Варто відзначити, що особливу роль у забезпеченні права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів відіграють організаційно-правові гарантії діяльності Президента України та Верховної Ради України, оскільки саме ці суб'єкти владних повноважень приймають рішення про введення на всій території України чи в окремих її місцевостях особливих правових режимів.

Особливе місце в системі організаційно-правових гарантій займає Президент України, який згідно з частиною другою статті 102 Конституції України є гарантом прав і свобод людини і громадянина, зокрема і права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Залежно від місця і ролі Президента України в механізмі держави можна говорити про обсяг його повноважень щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина. Виступаючи у ролі арбітра у взаєминах між державними структурами, Президент здійснює щодо них стримуючий вплив, забезпечуючи цим єдність державного керівництва, включаючи і забезпечення конституційних прав і свобод людини)¹¹.

Президент України реалізує свою конституційну функцію як своєю особистою діяльністю, не допускаючи порушень прав людини, контролюючи роботу різноманітних інституцій з точки зору дотримання ними прав і свобод людини, так і приймаючи чи ініціюючи нормативні акти, спрямовані на забезпечення цих прав. Захищаючи права і свобод людини і громадянина, гарант спирається на всю систему органів державної влади)¹².

Поєднання функцій Президента України щодо забезпечення прав і свобод людини зі сферою виконавчої влади забезпечується існуванням такого органу як Рада національної безпеки і оборони України, і його головуванням в ньому. Конституційний статус цього органу, який очолює гарант, в процесі забезпечення прав і свобод людини значно зміцнює статус самого глави держави)¹³.

Зрештою, Президент України здійснює координацію та контроль діяльності органів виконавчої влади щодо організації захисту населення та забезпечення його життєдіяльності, охорони життя, здоров'я, конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, підтримання громадського

---

¹¹ Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : Монографія. К. : КНУТД, 2018. 371 с. (тут – с. 278, 279).

¹² Васильченко О.П. Інституційні гарантії як складові конституційно-правового механізму забезпечення принципу рівності прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Наше право*. 2015. №2. С. 21 – 27 (тут – с. 23).

¹³ Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. Підручник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». 2008. 350 с. (тут – с. 265).

порядку в умовах воєнного та надзвичайного стану та у разі виникнення ситуацій, що загрожують національній безпеці України¹⁴.

В свою чергу Верховна Рада України здійснює забезпечення прав і свобод людини, у тому числі права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції через законодавчу діяльність шляхом визначення виключно в законах України прав і свобод людини та їх гарантій. Крім того, парламент України, приймаючи закони, які регулюють правовий статус судових і правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування законодавчо окреслює інституційну складову конституційно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини та повноваження цих органів у сфері забезпечення реалізації, охорони і захисту цих прав. Варто відмітити і той факт, що Верховна Рада не лише приймає закони та інші акти у сфері забезпечення прав людини, але і контролює їх виконання, що також сприяє забезпеченню конституційних прав.

При цьому важливою організаційно-правовою гарантією забезпечення як права на таємницю кореспонденції, так й інших прав людини, є діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, яка виступає додатковим засобом захисту прав людини щодо інших правозахисних механізмів, усуває прогалини і компенсує недоліки судових засобів захисту прав людини, парламентського контролю за іншими державними органами. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту прав і свобод, не віднімає їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод¹⁵.

Важливо, що національним законодавством передбачено неприпустимість припинення повноважень Президента України та Верховної Ради України в умовах воєнного та надзвичайного стану. Натомість, згідно конституційних норм в умовах дії особливих правових режимів у Президента та Верховної Ради України виникають додаткові обов'язки та повноваження. Так, у визначених випадках Президент України вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України, Верховним Головнокомандувачем яких він є, та інших утворених відповідно до законів України військових формувань. Крім того, Президент приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, а також приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану.

---

¹⁴ Левченко А.В. Гарантії забезпечення конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *National law journal: theory and practice*. Молдова. 2021. № 1 (46). С. 5 – 11 (тут – с. 9).

¹⁵ Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : Монографія. К. : КНУТД, 2018. 371 с. (тут – с. 269).

Водночас, Верховна Рада України у разі оголошення Указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях збирається на засідання в дводенний строк без скликання¹⁶.

Певно, конституційно закріплені повноваження Президента і Верховної Ради України щодо введення в країні особливого правового режиму слід описати двома процедурами:

1) на першій стадії Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, про введення в Україні або окремих її місцевостях надзвичайного чи воєнного стану, вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

2) на другій стадії Верховна Рада України затверджує протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про загальну або часткову мобілізацію, про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях¹⁷.

3. Проблемні аспекти реалізації організаційно-правових гарантій діяльності Президента України та Верховної Ради України в забезпеченні права на тасмницю кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів та шляхи їх вирішення

Враховуючи, що і Президент України, і Верховна Рада України є головними органами державної влади, уповноваженими на введення воєнного чи надзвичайного стану, наслідками запровадження яких завжди виступають обмеження прав і свобод людини, то цілком доречним є дослідження фактів процедурних вад і недоліків у механізмах введення таких особливих правових режимів. Адже їх наявність може нести потенційну загрозу правам людини, у тому числі конституційному праву тасмницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, та провокувати неправомірне чи надмірне обмеження цього права в умовах дії особливих правових режимів.

Так, перш за все, варто відмітити, що законами України «Про правовий режим надзвичайного стану» та «Про правовий режим воєнного стану» передбачається, що Президент України негайно звертається до Верховної Ради України щодо затвердження указу про введення того чи іншого особливого правового режиму. При цьому відповідно до цих же нормативних актів, а також статті 83 Конституції України у разі оголошення указу Президента України про введення воєнного або надзвичайного стану

---

¹⁶ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 13.05.2023).

¹⁷ Марусяк О.В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvyh-pravovyh-rezhymiv.pdf> (дата звернення: 13.05.2023) (тут – с. 54).

Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження такого указу. Тому часовий проміжок затвердження указу про введення воєнного або надзвичайного стану може подовжуватись до двох днів, що, в деяких випадках, є зовсім неприйнятним з огляду на потенційні загрози національній безпеці та територіальній цілісності, життю і здоров'ю населення, нормальному функціонуванню економіки та роботі органів державної влади і місцевого самоврядування, коли подібні рішення потребують оперативного ухвалення.

Водночас законодавством про надзвичайний і воєнний стан передбачено, що в указі Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану, окрім іншого, зазначається час введення і строк, на який він вводиться. Відповідно з часу введення, який відображається в указі, передбачається можливість обмеження прав і свобод людини і громадянина. Однак сам указ набирає чинності одночасно з набранням чинності законом про введення воєнного чи надзвичайного стану. Очевидно, що у такому випадку, коли закон буде затверджено протягом двох днів, поки Верховна Рада України збереться на засідання, а відповідно до указу Президента України воєнний або надзвичайний стан вже ніби буде діяти, матимуть місце незаконні обмеження прав і свобод людини, у тому числі конституційного права людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Оскільки указ, яким передбачено ці обмеження з певного часу ще буде недійсним.

Тому потребує перегляду строк зібрання народних депутатів на засідання у разі оголошення указу Президента України про введення воєнного або надзвичайного стану. Враховуючи окремі ситуації, таке зволікання може посилити небезпеку. А тому, певно, термін дводенного строку варто скоротити, наприклад, до 24 годин.

Недоцільною при введенні воєнного та надзвичайного стану в Україні є і складна бюрократична процедура введення таких правових режимів, за якою передбачається багатокроковий процес та велика кількість документів – пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, указ Президента України та підготовлений ним проект закону про затвердження указу, прийнятий Верховною Радою України закон. Безумовно, це також впливає на швидкість у разі необхідності введення воєнного чи надзвичайного стану в країні. Однак це можливо пояснити відсутністю як такої практики запровадження в Україні воєнних і надзвичайних станів, за яких можливо було б зазначені недоліки виявити та виправити.

Не менш важливою проблемою щодо введення в країні воєнного чи надзвичайного стану є неможливість народних депутатів коригувати зміст указу Президента України. Адже Конституція України та закони України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про правовий режим надзвичайного стану» не регулюють таких техніко-юридичних та процедурних деталей, однак частини 1 і 2 статті 190 Регламенту Верховної

Ради України передбачає, що Верховна Рада України може прийняти повністю, частково з рекомендаціями та (або) застереженнями або відхилити проект закону про затвердження відповідного указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях. При цьому, якщо Верховна Рада України затвердила відповідним законом такий указ Президента України частково з рекомендаціями та (або) застереженнями, то чинними є положення відповідного указу, затвердженого Верховною Радою України)¹⁸.

Безперечно, з метою удосконалення цих елементів механізму запровадження особливих правових режимів варто змінити кількість нормативно-правових актів, які приймаються для введення воєнного та надзвичайного стану. Адже по факту процедура запровадження воєнного та надзвичайного стану в Україні передбачає одну процесуальну дію, але кілька документів. Доцільно запровадити таку процедуру введення особливих правових режимів, за якої Президент України ініціює запровадження воєнного або надзвичайного стану шляхом внесення проекту закону, який розглядається і ухвалюється Верховною Радою України.

Зазначена рекомендація також дозволить подолати ще один недолік існуючого нині механізму щодо неможливості народних депутатів коригувати зміст указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану.

До того ж, національним законодавством про надзвичайний і воєнний стан встановлено причини для введення воєнного та надзвичайного стану та обмеження у зв'язку з цим окремих прав і свобод людини, однак ці нормативні акти не містять тлумачення, що саме варто розуміти під поняттями «збройна агресія», «загроза нападу», «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності», «масові безпорядки», «міжнародні та міжконфесійні конфлікти». Тому, очевидно, що по суті введення режиму надзвичайного або воєнного стану та, відповідно, встановлення обмежень прав і свобод людини, може мати місце з підстав, які вбачаються достатніми на думку членів Ради національної безпеки і оборони України, Президента України та народних депутатів¹⁹. Звісно, це не дає достатніх гарантій уникнення зловживань у сфері обмеження прав людини, у тому числі її конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. А тому необхідно закріпити в законах України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про правовий режим надзвичайного стану» визначення вищезазначених понять для чіткого

---

¹⁸ Марусяк О.В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implimentatsiyi-osoblyvyh-pravovyyh-rezhymiv.pdf> (дата звернення: 13.05.2023) (тут – с. 75).

¹⁹ Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 74-78 (тут – с. 75).

розуміння підстав для введення таких правових режимів та як наслідок обмеження прав і свобод людини.

Зрештою, вважається, що однією з основних гарантій прав і свобод людини є інститут відповідальності держави перед особою. А однією з причин безвідповідальності держави виступає відсутність ефективних механізмів реалізації відповідальності держави перед особою²⁰. Певна річ, що одним із напрямів удосконалення інституту гарантій забезпечення права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, зокрема організаційно-правових, в умовах надзвичайного або воєнного стану є створення і законодавче закріплення ефективних механізмів реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною за порушення її прав і свобод. Для усунення такої законодавчої прогалини варто внести відповідні зміни до Основного Закону України та ухвалити спеціальний закон, в якому передбачити певні процедури і механізми реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною.

ВИСНОВКИ

Отже, Важливу роль у забезпеченні права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах воєнного та надзвичайного стану відіграють організаційно-правові гарантії, особливо гарантії діяльності Президента України та Верховної Ради України. Дійсно, оскільки саме ці суб'єкти владних повноважень приймають рішення про введення на території України чи в окремих її місцевостях особливого правового режиму, то від їх діяльності в цій сфері прямо залежить захист і дотримання прав і свобод людини в умовах воєнного та надзвичайного стану, у тому числі права на таємницю кореспонденції.

Загалом конституційно закріплені повноваження Президента України та Верховної Ради України щодо введення в країні особливих правових режимів описуються двома основними процедурами: прийняття Президентом України на основі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України рішення про введення певного особливого правового режиму та затвердження Верховною Радою України указу Президента про введення воєнного або надзвичайного стану.

Проте певні прогалини й недоліки техніко-юридичних та процедурних аспектів запровадження режимів воєнного та надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях можуть як суттєво гальмувати процес введення таких правових режимів, так і зумовлювати незаконне або надмірне обмеження прав і свобод людини під час дії особливих правових режимів, зокрема й конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Крім того, значною проблемою

---

²⁰ Комарницький Д.С. Удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою як дієва гарантія забезпечення прав і свобод людини. *Часопис Київського університету права*. 2009. №3. С. 60-64 (тут – с. 63).

захисту і дотримання права на таємницю кореспонденції та інших прав людини в умовах дії особливих правових режимів є відсутність законодавчо закріпленої юридичної відповідальності держави в особі її уповноважених органів за свої рішення, дії чи бездіяльність.

Безумовно, вирішення зазначених проблем та усунення наявних недоліків в законодавстві допоможе спростити механізм введення особливих правових режимів в Україні або на окремих її територіях і, в той же час, захистити права і свободи людини і громадянина, зокрема конституційне право на таємницю кореспонденції, від незаконних або надмірних обмежень під час дії воєнного або надзвичайного стану.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячено організаційно-правовим гарантіям забезпечення і захисту права на таємницю кореспонденції в умовах дії воєнного та надзвичайного стану. Автором висвітлено суть, значення та види таких гарантій. Відзначено особливу роль у системі організаційно-правових гарантій забезпечення права на таємницю кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів діяльності Президента України та Верховної Ради України. Розглянуто їхню діяльність з огляду на наявні повноваження щодо прийняття рішення про введення на території України чи в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану та обмеження у зв'язку з цим прав і свобод людини і громадянина. Описано конституційні повноваження Президента України та парламенту щодо процедури введення правових режимів воєнного і надзвичайного стану. Проаналізовано вади і недоліки механізму введення особливих правових режимів, наявність яких може нести потенційну загрозу правам людини. Зазначено про необхідність законодавчого закріплення юридичної відповідальності держави перед людиною за свої рішення, дії чи бездіяльність як один із напрямків удосконалення інституту гарантій забезпечення прав і свобод людини, у тому числі права на таємницю кореспонденції. Надано пропозиції та рекомендації щодо вирішення окреслених проблем та усунення наявних недоліків в законодавстві, що допоможе спростити механізм введення особливих правових режимів в Україні або на окремих її територіях і, водночас, захистити права і свободи людини і громадянина, зокрема конституційне право на таємницю кореспонденції, від незаконних або надмірних обмежень під час дії воєнного або надзвичайного стану.

Література:

1. Аліна Орешкова. Гарантії як елемент механізму забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: критерії класифікації та види. *National law journal: theory and practice*. Молдова. 2019. № 6. С. 29 – 33.
2. Васильченко О.П. Інституційні гарантії як складові конституційно-правового механізму забезпечення принципу рівності прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Науке право*. 2015. № 2. С. 21 – 27.

3. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України» від 23.02.2022 № 2101-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2101-20#n2>(дата звернення 13.05.2023).

4. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>(дата звернення 13.05.2023).

5. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. Підручник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». 2008. 350 с.

6. Комарницький Д.С. Удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою як дієва гарантія забезпечення прав і свобод людини. *Часопис Київського університету права*. 2009. №3. С. 60-64.

7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 13.05.2023).

8. Левченко А.В. Гарантії забезпечення конституційного права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах надзвичайного стану в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *National law journal: theory and practice*. Молдова.2021. № 1 (46). С. 5 – 11.

9. Левченко А.В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. №2. С. 116 – 122. DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-19>.

10. Марусяк О.В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. *Центр політико-правових реформ*. URL:<https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvyh-pravovyh-rezhymiv.pdf> (дата звернення: 13.05.2023).

11. Молдован В.В. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: навч. посіб. В.В. Молдован, Л.І. Чулінда. К.: «Центр учбової літератури». 2012. 206 с.

12. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : Монографія. К. : КНУТД, 2018. 371 с.

13. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Навчальний посібник. КНТ, Ліра-К. 2011. 532 с.

14. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти. Навчальний посібник. Київ: Видавництво ФОП Голембовська О.О. 2018. 208 с.

15. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник. Вид. 4-те, допов. і перероб. К.: Правова єдність: Алерта. 2014. 524 с.

16. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 74-78.

17. Ткачук Л.В. Правозахисні гарантії прав людини в Україні: теоретико-правова характеристика. *Часопис Київського університету права. 2018. № 4. С. 73 – 77.*

Information about the author:

Levchenko Alina Valeriyivna,

Postgraduate Student at the Department of Public and International Law
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1, Peremohy avenue, Kyiv, 03057, Ukraine